

jali še dolgo, in tisto, zaradi česar ga bo treba resno upoštevati in skrbeti za odnose z njim, ne bo njegova »evropskost« v zahodnoevropskem pomenu besede, ampak njegova vojaška in gospodarska moč.

Če povzamemo dosedanja razmišljanja, lahko rečemo, da ima od vse nekdane Vzhodne Evrope le en njen del – severozahodni in srednji: Poljska, Češka, Madžarska, Slovenija – realne možnosti za postopni »vstop v Evropo«, medtem ko balkanski in vzhodni del te možnosti v bližnji prihodnosti zagotovo nimata. To seveda pomeni, da enotna Evropa, tista »od Atlantika do Urala«, slejkoprej ostaja zgolj politična domislica oziroma utvara. Če ob tem upoštevamo še, da tudi pričakovani proces konvergence med delom nekdanje Vzhodne Evrope in Zahodno Evropo ne bo brez problemov in konfliktov in da tudi odnosi med Zahodno Evropo ter vzhodom (nekdanjimi republikami Sovjetske zveze) in jugom (Balkanom) nekdanje Vzhodne Evrope v prihodnosti morajo trčiti na razlike v interesih in objektivnem položaju – potem lahko rečemo, da je Evropa s propadom komunizma sicer verjetno dokončno preseгла »hladno vojno« (že zato, ker ni več dveh enako močnih tekmecev), da pa jo kaj lahko čaka »hladni mir«. Vsekakor je to realnejša projekcija dogledne prihodnosti kot pa idila, ki jo riše evforija zaradi razpada nekdanjega komunističnega bloka.

ALEŠ DEBELJAK*

Neodvisna kritika? Ne, hvala!

Akademski intelektualci in univerza

There is no there there.
Gertrude Stein

Campus kot ekskluzivni prostor intelektualne oziroma natančnejše rečeno: akademske dejavnosti omogoča s svojo idilično lokacijo na mestnih obrobjih tisto *svobodo, mir in sproščenost*, ki nedvomno odločilno vplivajo na ogromno znanstvenoraziskovalno produkcijo, po kateri slovijo ameriške univerze. Profesorjem in znanstvenikom se namreč ni treba ubadati z banalnimi zadevami »vsakdanjega življenja« in izgubljati časa po družbeno formaliziranih, amatersko politiziranih in ritualom podobnih sestankih, ki zaznamujejo precejšen del univerzitetnega ritma na Slovenskem. Še več: *njihovo* »vsakdanje življenje« predpostavlja popolno posvečenost raziskovalnemu delu, socialnemu druženju s podiplomskimi študenti in predavateljskimi kolegi. Pot od pisarne v predavalnico ter v knjižnico ali laboratorij v bistvu pomeni ne le osnovno, marveč marsikdaj celo *edino* pot, ki jo ameriški profesor opravi vsak dan.

Zame, ki sem po svoj doktorat v ZDA prišel iz države, v kateri se zdi, da so vse *razlike* med politiko in kulturo, med književnostjo in novinarstvom, med znanostjo

* Dr. Aleš Debeljak, docent na FDV v Ljubljani.

in ideologijo že dolgo časa skoraj nepopravljivo *zamegljene*, ta možnost izrecne in brezpogojne osredotočenosti na svobodno intelektualno in raziskovalno delo vsekakor pomeni zares blagodejno osvežitev. Vendar pa se že po nekaj delovno preživetih mesecih na *campusu* nisem mogel upreti vtisu, da v nekem širšem kontekstu kljub vsemu stvari le niso tako zelo enostavne, kot se zdi na prvi pogled.

Prav s tega nadvse primernega vidika, v katerem ameriški profesor v osebnem smislu ni izpostavljen *vsakdanjim družbenim dogajanjem in urbaniziranemu tempu ulice*, bi namreč lahko postalo tudi jasno, da skriva nevprašljiva samozadostnost *univerzitetnega paradiža* svoje temne plati. Nemara jih je mogoče opaziti v nazorni podobi šele takrat, ko človek nekaj časa dejavno sodeluje pri dnevni aktivnosti na *campusu*. Pri teh temnih plateh mislim namreč predvsem na neko skoraj že popolno *izgubo občutka za zadeve javnega pomena*, ki ameriških intelektualcev večinoma ne zanimajo več v tisti bistveni in usodni meri, ki je morda še značilna za evropske univerzitetnike. Če ne upoštevamo nekaterih redkih levičarjev in progresivnih intelektualcev (na primer znani kulturni oporečnik Noam Chomsky, pa njegovi kolegi Stanley Aronowitz, Richard Senett, Marshal Berman itd.), je mogoče reči, da se na ameriških *campusih* profesorji danes ne ukvarjajo več s kritično analizo političnih in kulturnih problemov, ki *neposredno zadevajo usodo družbe*. Politični glas profesorjev je v množičnomedijski zavesti moderne Amerike skoraj popolnoma odsoten. Ali bolj natančno: kolikor so intelektualci navzoči v ameriškem življenju, gre za neokonzervativna peresa, ki so uspešno uveljavila zlahka dostopen in popularen stil ter v briljantnem *veni, vidi, vici* docela izrinila že tako ali tako fragmentirano progresivno misel iz javnosti.

Pri razširjanju njihovih političnih nazorov neokonzervativnim intelektualcem vedno bolj občutno pomagajo tudi velike korporacije. Smith Kline Corporation in Mobil Oil tako na primer kupujeta prostor v časopisju in omogočata uglednim neokonzervativnim mislecem, da povedo svoje mnenje o zadevah aktualnega pomena ali zastavijo svoj glas v reklamnih kampanjah. Vezi neokonzervativne garde z velikim kapitalom so v osemdesetih letih postale povsem jasne in nesramljivo odkrite.

Ta pojav lahko v glavnem razložimo z ideološkimi vzroki. Trdovratni spor neokonzervativcev z liberalnimi in radikalnimi intelektualci, ki so vselej kritični do mehanizmov komercialne vključitve v sistem in ki se jim upira množično prilagajanje trgu, je obudil k življenju staro pravilo izključevanja: *sovražnik mojega sovražnika je moj prijatelj*. To izhodišče nam omogoča, da razumemo, zakaj neokonzervativcem tako brez pridržkov in s takim zanosom ščiti interese velikega kapitala. Samo po sebi se razume, da sta se našla ob pravem času: kapitalski ceh, dolgo nesrečen zaradi relativnega pomanjkanja ideološke podpore na univerzah, je z navdušenjem pozdravil neokonzervativce. Ti so pričakovanja korporativne mentalitete izpolnili tako, da bolj ne bi mogli: njihovo trdno prepričanje je namreč mogoče zgotoviti v prepričanju, da morajo *univerze služiti denarju, ki stoji za njimi*.

Bistvo njihove moralne in politične drže, ki je ne pozabijo redno, pogosto in s prepričljivim literarnim stilom razglašati v množici revij in časopisov, ki jih nadzorujejo, bi bilo morda še najlažje povzeti z geslom *kdor plača, ta tudi naroča*. Kulturniki in intelektualci naj bi torej častili in povelicevali prednosti postindustrijskega kapitalizma, ker ju ta pač vzdržuje. Ne bi nas torej smelo presenetiti, da so marsikateri neokonzervativni pisci razdraženi ob pogledu na tiste, ki si drznejšo oporekati temu socialnemu evangeliju. Vendar bi bilo le težko mogoče sprejeti načelo, da morajo biti intelektualci, ki zgodovinsko vzeto od Dreyfusove afere konec devetnajstega stoletja naprej stojijo na strani kritike obstoječega reda,

zapriseženi zagovorniki danega družbenega sistema že samo zato, ker v njem živijo. Če bi ga sprejeli, bi to pomenilo, da smo podlegli zamenjavi razuma s preračunljivostjo.

Pod površino briljantne retorike, izsledkov javnega mnenja in vladnih poročil pa neokonzervativci seveda ponujajo ravno trditev, da je pojem *kritičnega intelektualca* sam v sebi postal protisloven. Zanje je neodvisna in svobodna intelektualna dejavnost, ki postavlja pod vprašaj *epistemološko aroganco* tistih, ki vejo, kaj je najbolje za »malega človeka«, dokaz nepoštenosti v najboljšem in znamenje protiameriške aktivnosti v najslabšem primeru.

Ne glede na to, kaj si mislimo o tej včasih resnično poenostavljeni neokonzervativni logiki, pa je treba priznati, da so uspešno zasedli časopise, magazine in revije, da o televizijskih mrežah niti ne govorimo. Radikalci so se večinoma umaknili v malo brane in slabo krožeče specializirane revije, v katerih s ponarejeno vnetostjo, ki komajda prikriva trpki občutek poraza, cepijo eno teoretsko dlako za drugo.

Na drugi strani pa so neokonzervativni misleci s pametno mešanico privlačnih pripovednih prijemov, enostavnih tez, minimalne intelektualne zahtevnosti in dobro dozo zdrave pameti osvojili bralsko občinstvo, ki je začelo verjeti prepričanju, da je Amerika res najboljši vseh možnih svetov.

To seveda ne pomeni, da univerzitetni profesorji ne raziskujejo spreminjajočih se lastnosti, strukturnih protislovij in ideoloških mehanizmov postindustrijskega kapitalizma. Sploh ne gre za to. Empirične in teoretske raziskave se seveda množijo in kopičijo. O tem ni dvoma. Vendar moram poudariti, da mi gre tukaj najpogrejš za to, da posebej opozorim na to, kako ti izsledki ne glede na svojo družbeno tehtnost in idejno pomembnost niso *zares* dostopni javnosti. Objavljajo se namreč v ozko usmerjenih revijah z omejeno naklado, profesorji izmenjujejo svoja stališča med seboj na strokovnih srečanjih in konferencah, za branje objavljenih raziskav pa je potrebno tisto znanje, ki ga človeku lahko da le dolgoletno *šolanje v tradiciji iste discipline*. Z drugimi besedami: zaradi naraščajoče uporabe posebnega univerzitetnega jezika se brez ustreznega »šifrirnega ključa« bralcu *ni mogoče* prebiti skoz tekste, ki ostajajo na razpolago le strokovnjakom znotraj istega teoretskega okvira ali miselnega izročila. *Javnega intelektualca*, se pravi, pisca z razvidnim etičnim kodeksom, strokovno avtoriteto in sistematičnim znanjem, ki kritično komentira tekočo politiko, kulturne ter družbene fenomene v živem jeziku, kakršen je razumljiv splošni izobraženi publiki, je na ameriški sceni zamenjal *high-tech* profesor. Se pravi, da imamo opraviti torej z ozko usmerjenim strokovnjakom, ki se sicer odlično spozna na svoj predmet, a svojega znanja ni več sposoben umestiti v širši družbeni okvir, znotraj katerega sploh šele lahko dobi pravi smisel.

Razmere so v Ameriki nemara mnogo bolj zaostrene kot pri nas doma v vzhodni (srednji) Evropi, kjer je tradicija intelektualca kot »glasu ljudstva« še vedno razmeroma živo navzoča. Vrhunski intelektualci, na primer Slavoj Žižek, Tine Hribar, Dimitrij Rupel, Boštjan M. Zupančič in drugi, ne pišejo le ezoteričnih razprav in knjig za omejeno univerzitetno uporabo, marveč se redno preizkušajo tudi v kolumnistiki in komentarjih, ki jih večinoma objavljajo v množičnih medijih, kakršne je mogoče dobiti v slehernem kiosku. Upirajoč se obsesivni specializaciji in akademskih disciplin, ti *javni intelektualci* — drugače kot »akademski intelektualci« — sicer izhajajo iz metod in izsledkov svojih strokovnih raziskav, a jih uspešno uporabljajo pri analizi sodobne družbene stvarnosti. Nasprotja v njihovih političnih pozicijah so kajpada nadvse očitna: vendar že dejstvo, da jih lahko opazujemo »na delu«, precej prispeva k občutku *neposredne zavzetosti* za usodo

slovenske družbe in države. Ne glede na razlike v njihovih pogledih na krhki mozaik našega »tukaj in zdaj« je jasno, da nikomur ni vseeno, kaj se dogaja. Prav to pa je značilnost javnih intelektualcev, ki jih vznemirjajo vsi mehanizmi, s katerimi se vzdržuje *status quo* sodobnih družb.

Seveda slišim tudi ugovore: mar ne drži situacija intelektualnega umika na univerze za vse države razvitega Zahoda, mar ni strahovita specializacija znanja le nujna posledica delitve umskega dela, ki zrcali totalno razdrobljenost družbe kot take, mar ni stanje znanosti danes že na tako visoki stopnji, da naravnost zahteva posebne načine izražanja itd., itd.? Jasno. Vendar je *tiha predpostavka* teh prepričan ravno v nekakšni samoumevni gotovosti, da *drugače sploh ni mogoče*. Tu pa je tudi kleč.

Nisem namreč prepričan, da je funkcija univerz izključno v tem, da omogočajo nemoteno in v zadnji posledici samozadostno diskusijo med tistimi, ki so »posvečeni« v akademske oraklje; da kopičijo informacije in znanje; da svojo več kot potrebno idejno avtonomijo napačno zamenjujejo za socialno brezbriznost, svobodo za raziskovanje pa zmotno razumejo kot sinonim za svobodo od odgovornosti. Kakor da bi akademska prostost poučevanja in raziskovanja že avtomatično pomenila tudi politično vzdržnost nasploh! Kakor da bi staro priporočilo Maxa Webra, da politike ne kaže prinašati v visokošolske predavalnice, namigovalo na popolno ravnodušnost do razvidnih političnih pozicij kot takih tudi zunaj univerz!

Mislim, da bi univerze morale omogočati tudi vzpostavitev kanalov, po katerih bi se dalo specialistične izsledke *prevesti* v govorico, ki bi bila dostopna tudi razgledanemu bralskemu občinstvu zunaj discipline, znotraj katere je raziskava nastala. Da se razumemo: ne govorim o nekakšnem korumpiranem populizmu, ki igra na strune cenenega množičnega okusa in se ozira za modnimi muhami enodnevniciami. Hočem le reči, da dvomečih analiz o načinih, kako država posega v pravice posameznika in kako se vrednote enega sloja vzpostavljajo kot ideali za vse sloje, to je: analiz o stvareh, ki so življenjskega pomena za posameznikovo legitimno mesto v družbi, za ohranitev njegove identitete in za demokratiški prostor za uresničitev njegovih mnogovrstnih socialnih potreb, *ne kaže omejevati* na razmeroma maloštevilne kroge učenjakov, kot na žalost velja za sodobno intelektualno prizorišče v Ameriki.

Nekatere univerze se tega zavedajo. *Maxwell School of Citizenship and Public Affairs*, podiplomska šola za družbene znanosti na *Syracuse University*, moji ameriški *alma mater*, je razvila poseben metropolitanski program. Na podlagi predavanj na različnih lokacijah v mestu, rednih profesorskih kolumnah v regionalnih časopisih, stalnih javnih forumov za diskusijo aktualnih problemov in komentiranih filmskih predstav je ta program namenjen negovanju stikov med širšo mestno javnostjo in akademsko skupnostjo. Univerza na ta način aktivno »prihaja nasproti« svoji publiki (brezplačni avtobusi do mesta predavanj, množična reklama itd.). Vendar pa je program razmeroma edinstven, saj finančno temelji na osebnem volilu bogatega mecena, idejno pa na tradiciji institucije, ki se je razvila iz profesionalne šole za politično administracijo. Da bi ameriški univerzitetni profesor pisal za popularne časopise in tednike, je *prej izjema kot pravilo*: slonokoščeni stolp univerze je postal izključni prostor kroženja idej in stališč, ki do širše publike sploh ne pridejo, čeprav se je še kako tičejo.

Liberalni in levičarski intelektualci, ki so v nemirnih šestdesetih letih strastno prezirali univerze kot ustanove, kjer so doma ideološke vrednote dominantnega razreda in represivno »pranje možganov«, so danes uslužbenci istih ustanov. Radikalna intelektualna misel je v profesorskih promocijah, v političnih trikih mandari-

nov, povprečnosti in komercializmu, v katerem je znanje postalo banalno tržno blago, izgubila svojo kritično ost in končala kot sestavni del univerzitetnega idioma.

Razlago za neuspehi »dolgi pohod skozi institucije« bi lahko vsaj deloma iskali v dejstvu, da se univerze kljub tradiciji avtonomnosti *niso postavile po robu* proslulemu McCarthyjevemu lovu na (komunistične) čarovnice v petdesetih letih, ki je iz visokošolskih kabinetov z vso temeljitostjo odstranil levičarske profesorje. Nasprotno: pri teh čistkah so celo dokaj aktivno sodelovale, kot poroča Ellen Schrecker v provokativni knjigi *No Ivory Tower* (1986). Kljub temu da so levičarji kasneje sicer spet prišli na univerze, pa se jim ni bilo mogoče opreti na neki že vzpostavljeni politični okvir v profesorskem zboru, ampak so morali bolj ali manj začeti od začetka.

Akadska svoboda poučevanja je v tem kontekstu sicer pomenila precejšnjo prednost, hkrati pa tudi vzpostavila razmere za specializacijo. Nikoli namreč ni bilo zgolj poučevanje samo po sebi zares tisti dejavnik, ki bi ameriškim radikalnim intelektualcem preprečeval stalno profesorsko namestitev (angl. *tenure*), iz katerih te potem, ko jo enkrat dobiš, nihče ne more več vreči, tj. nikakršna »reelekcija« ni več potrebna. Nasprotno. Prav tistim, ki so si drznili samoumevno »univerzitetno izolacijo« dejavno postaviti pod vprašaj s pisanjem za množične javne medije, v katerih so njihova razvidnejša politična stališča prišla do širše publike, je bilo marsikdaj nemogoče dobiti stalno profesorsko namestitev. V svoji nadvse informativni knjigi *The Last Intellectuals* (1987) Russel Jacoby navaja primer Paula Starra, ki je kot prvi ameriški sociolog sicer res dobil ugledno Pulitzerjevo nagrado za izjemne dosežke v novinarstvu, vendar so na Harvardu po šestih letih, kolikor običajno traja poučevanje po pogodbi, preden profesor dobi *tenure*, zavrnilo njegovo kandidacijo za stalno profesorsko mesto. Obrazložitev dobro povzema način, kako se v Ameriki *kritično pisanje za širšo publiko in profesionalna akademska disciplina medsebojno izključujeta*: Paul Starr je po mnenju predstojnikov sociolog sumljive kvalitete, ker pač piše za množične medije.

Podobno se je zgodilo tudi Paulu Picconeju, znanemu uredniku *Telosa*, radikalnega magazina za »postkritično družbeno misel«, ki kljub priporočilom vodilnih svetovnih intelektualcev Jurgena Habermasa, Daniela Bella in Herberta Marcuseja ni dobil profesorskega mesta na ugledni Washington University v mestu St. Louis v državi Missouri. Razlog? Njegov znanstveni prispevek je z vidika vladajočih smeri v družbenih znanostih menda preveč problematičen. Piccone po svoji politični usmeritvi stoji na levi strani spektra (ki *ni nujno* samo marksističnega izvora, to je v tem kontekstu seveda treba takoj poudariti), kot tak pa po definiciji ne more soditi v »vladajoče smeri« družbenih znanosti. Ni čudno, da mnogi radikalni intelektualci na ozadju opisanega odnosa do kritične misli *raje poiščejo zatočišče v akademski specializaciji*, ki je pač mnogo bolj varna. Mreža državno financiranih univerz v državi New York, znani sistem SUNY, na primer še danes zahteva od profesorjev podpis nekakšne »prisege lojalnosti«, s katero se obvežejo, da v svojih predavanjih ne bojo pozivali k zrušitvi ameriškega družbenega reda.

Kot je torej mogoče videti, tudi dežela tisočerihi možnosti ponuja te možnosti najpoprej tistim, ki so pripravljeni pristati na osnovne ideološke in simbolne predpostavke, vključno s prepričanjem, da ameriška verzija svobodnega kapitalnega podjetništva pomeni *najboljšega vseh možnih svetov*. To dejstvo navsezadnje ne bi smelo biti za kritično oko nič novega: zgodovina nas je naučila, da se sleherna družba pač legitimizira na podlagi temeljnih simbolnih izhodišč, ki jih ni priporočljivo izpostaviti dvomu.

Za namen tega spisa pa je nemara še pomembnejše dejstvo, da tudi tisti ameriški pisci, ki bi bili radi prevzeli štafeto od velikih *javnih intelektualcev* prve polovice stoletja, Edmunda Wilsona, Louisa Mumforda in Dwighta MacDonalda, v sedemdesetih letih *niso več našli tiste socialne in kulturne atmosfere*, ki je njim, pa tudi še neodvisnim newyorškim kulturnim kritikom v štiridesetih in petdesetih letih (Irving Howe, Alfred Kazin, Daniel Bell, Harold Rosenberg itd.) omogočala dinamično in hkrati finančno dostojno življenje.

Konec petdesetih let se je namreč začel proces, ki je kasneje temeljito spremenil demografsko in kulturno podobo Amerike. Gre za prostovoljni eksodus srednjega sloja v predmestju, spodbujen z *množično produkcijo osebnih avtomobilov* in ogromnimi *vlaganji v hitre avtoceste*, ki so omogočile zbeganim meščanom pobegniti pred nagneteno, neznano, nasilno, bohemsko in nepredvidljivo mestno množico v mirna zavetja enodružinskih hišic in vrtov s tedensko vzdrževanimi zelenicami. William J. Levitt, ki se je prvi domislil množične proizvodnje teh hiš z vgrajeno televizijo in pralnim strojem, je eden tistih manj znanih herojev, zaradi katerih v ameriški angleščini izraz *predmestje* zaznamuje ugled in visok simbolni status, kar je tako tuje evropskemu duhu, ki predmestni naslov spontano povezuje z neuglednostjo in revnimi delavskimi naselji.

Predmestja so v ZDA od petdesetih let naprej rastla desetkrat hitreje kot mestna središča, s seboj pa niso prinesla le napol deurbanizirane mentalitete, marveč najpoprej *nov življenjski stil*, ki vključuje vsakodnevno večurno potovanje na delo in nazaj, pa tudi nov niz etičnih vrednot. V mislih imam konformizem, potrošništvo, premik od časopisov k televiziji kot temeljnemu množičnemu mediju, socialno brezbriznost, privatizacijo, politično sredinskost, omejitve socialnega kroga, v zadnji posledici pa tudi vzpostavitev edinih zavez, ki sta še danes značilni za srednji sloj: na konkretni ravni zaveza »nuklearni družini« (starša in otroci), na abstraktni ravni pa zaveza ameriškemu narodu.

Ti premiki so med drugim seveda povzročili tudi *upad bralske publike*, ki je kulturne revije, majhni intelektualni mesečniki in raznovrstni eksperimentalni založniški podvigi niso več izrazito zanimali, saj je zanje veljalo, da so jih urejali in pisali *urbani intelektualci za urbano občinstvo*. Ti tako imenovani »little magazines« (najbolj znani so morda *Partisan Review, Commentary, New Yorker, Dissent* itd.) so se ukvarjali s splošnimi problemi umetnosti, politike, kulture in življenjskih stilov. Med uredniki in poglavitnimi pisci so se najbolj odlikovali tisti intelektualci, ki so trdovratno *zavračali specializacijo*, vendar jih je njihova avtoriteta bodisi romanopiscev bodisi književnih kritikov ali filozofov pooblaščala, da si niso pomišljali poleg svoje temeljne dejavnosti pisati na primer tudi kritike na račun vladnih programov, pa tudi množičnega okusa in mladoletniških urbanih tolpa. Z eno besedo: v središču uredniškega zanimanja teh revij, ki so bile v političnem pogledu po pravilu liberalno ali levo usmerjene, so bili *problemi žive zdajšnjosti*, o katerih so intelektualci s prizadetostjo napisane komentarje namenjali tistim mestnim prebivalcem, ki so jih prizadevali isti problemi. Upad zainteresirane mestne bralske publike si je po drugi strani podal roke s pojavom, ki z deurbanizacijo sicer ni v vzročni zvezi, vendar se umešča v isto časovno obdobje.

Gre za *zaton bohemskega središča* v New York Cityju, v katerem so poceni najemnine za bivališča in podstrešja, jazz klubi, cenene kavarne, likovna razstavišča, *ad hoc* teatri ter »knjižarne v soseščini«, iz katerih ljudi, ki knjige samo listajo, ne preganjajo, danes večinoma že stvar lepe preteklosti. Nekdaj pa so omogočali nujne socialne razmere za vzpostavitev ustvarjalnega vzdušja in specifične »bohemske etike«, ki se je prav toliko kot na *preziru do logike kapitala, trga in*

vladajočega okusa utemeljevala tudi na intelektualni pronicljivosti in nekonformističnih načinih življenja. Brez divje lepote urbane neprilagodljivosti, s katerim korendira in se hrani sleherni ustvarjalni nemir, bi danes ne imeli niti abstraktnega ekspresionizma niti Henryja Millerja, niti jazzovskih improvizacij ali pa beatniške književnosti, niti monumentalnih zgodovinskih spisov Louisa Mumforda, pa tudi ne underground filma. Kot vsi znaki kažejo, pa danes urbana neprilagodljivost ni več domena umetnosti in umetniško-intelektualnih krogov, marveč se je družbeno povsem rutinizirala.

O hitrih in učinkovitih procesih vključevanja umetniških in intelektualnih avantgard in alternative v meščanski kozmos priča tudi dejstvo, da je legendarni *Greenwich Village* kot geografski center radikalne ustvarjalnosti v New York Cityju preživel dobrih sedemdeset let brez večjih strukturnih sprememb, *SoHo*, ki je prišel v modo nekje v preteklem desetletju, je kot umetniški center trajal morda deset let, podobna nevarnost hitre komercializacije pa zdaj grozi celo tradicionalno zelo trdovratni postojanki bohemstva in revščine, *Lower East Side*.

S tega vidika se zdi treba poudariti še dejstvo, da so *yuppies*, ti mladi mestni uspešnejši (finančni analitiki, borzni svetovalci, računalniški izvedenci, pravniki, menedžerji itd.) v »krasem novem svetu« predmestij rojena generacija, ki se je naveličala dolgočasja nakupovalnih centrov in urejenih zelenic, prišli v mestna središča hkrati z zatonom bohemstva. A njihov intimni svet je v prevladujoči meri še vedno na neki način odvisen od predmestne pameti in od profesionalnih šol, ki ne temeljijo na široki humanistični izobrazbi, marveč na neposredno uporabljivih menedžerskih spretnostih. Estetika kiča in pretencioznosti, nezmožnost ločiti med duhovnim individualizmom in socialnim egoizmom, srednjeslojski snobizem, očaranost s predmeti statusa ugleda, na politični ravni zmerni konzervativizem, na kulturni pa fascinacija z »veliko umetnostjo«, za katero nimajo razumevanja, marveč le denar za njen nakup: to bi nemara lahko bil kratek katalog yuppijevskih vrednot. Kolikor namreč kot temeljna zaveza namesto družine nastopi makiavelistična ideologija biznisa, tudi ni čudno, da so prav *yuppies* tista družbena skupina, ki je temeljito pomagala spremeniti nekdanje »etnične« (italijanske, črnske, portoričanske itd.) soseske z relativno dostopnimi najemninami v razkošne četrti za sebi enake.

S procesom tako imenovanega »poplemenitjenja«, v katerem vsi stanodajalci naenkrat sistematično povišajo najemnine, kar pomeni takojšnjo izselitev dolgoletnih prebivalcev in prihod novih najemnikov ter njim ustrezne »infrastrukture«, jim je uspelo družinske trgovinice in knjigarne, pa tudi cenene kafiče in druga socialna zbirališča preoblikovati v *stereotipne prostore za stereotipne obiskovalce*, kot izčrpno dokumentira Michael Lang v svoji knjigi *Gentrification Amid Urban Decline* (1982).

Velika kupna moč, ki je še do pred kratkim izvirala ne samo iz zelo dobrih plač, pač pa prav tako iz dejstva, da *yuppies* običajno nimajo otrok, kar pomeni manjše izdatke, pa je vsaj posredno vplivala na premike tudi v svetu umetnosti in kritične refleksije. Kot pogosti kupci so v marsičem aktivno ustvarjali povpraševanje po umetnostnih izdelkih, ki z ustrežno dozo *vzorčnega nekonformizma in radikalnega šika* niso s seboj nosili le snobističnega izziva, marveč tudi nevtralizirane »spomine« na kontrakturna šestdeseta leta njihovega visokošolskega študija. Pri tem gre za vsebinski obrat od kulturnih vrednot k ekonomskim vrednostim, ki ga zdaj že pregovorno uteleša Jerry Rubin, nekdanji nepopustljivi študentski voditelj, danes pa borzni posrednik na Wall Streetu.

Z vidika socialne zgodovine umetnosti to pomeni vzpostavitev tiste miselnosti,

ki jo je Craig Owens, urednik *Art in America*, znane revije za likovne umetnosti, pred leti v nekem svojem spisu pospremil z zagrenjeno pripombo, češ da umetniška scena v newyorškem *East Villageu*, kamor danes romajo vsi, ki skušajo uspeti s pomočjo čopiča in slikarske ščetke, ni nikakršna alternativa oziroma bohemska scena, ampak le njena komercialna imitacija. Tako kot znanje in intelekt je tudi umetniški nekonformizem postal zadeva tržne promocije in pazljivo preštudiranih prodajnih strategij.

Na ozadju tega zatona »bohemske etike« in upada mestne bralske publike na eni strani je bilo tudi izgubljanje v neskončnih polemikah zaradi ideološkega poloma levece, v katere so se – resnici na ljubo – zapletali kritični intelektualci, na drugi strani še toliko bolj vidno. Njihova dlakocepska natačnost o tem, kdo pripada kakšni od mnogoterih levičarskih frakcij, seveda ni mogla zanimati nikogar, razen njih samih. V medsebojnem součinkovanju pa so ti socialni vzroki mnoge nekdanje neodvisne kulturne kritike, ki so si služili kruh s *free-lance* komentarji, vendarle pripravili k temu, da so prevzeli institucionalne pozicije na univerzah, kot to velja tako rekoč za vse intelektualce okrog zgoraj omenjenih revij in magazinov. Namesto pisanja, ki ga podpirata samo *ostrina kritične analize in drznost imaginacije*, smo se tako prisiljeni soočiti z neko sicer še vedno zelo glasno in – brez najmanjšega dvoma – medijsko zelo dobro promovirano kulturno produkcijo, ki pa je v *ustvarjalnem smislu verjetno bolj sterilna kot ne*. Neka vznemirljiva in navdihujoča pustolovščina v kulturni zgodovini Amerike se je zanesljivo končala.

MILAN GORJANC*

Cena za vstop Slovenije v NATO

V razpravah o prednostih in pomanjkljivostih vstopa v NATO je moč zaslediti tudi trditve, da bi tako bistveno zmanjšali izdatke za obrambo.¹ Eni sicer zatrjujejo, da se bo to zmanjšanje občutilo takoj, drugi pa so opreznejši in trdijo, da bo do zmanjšanja prišlo po daljšem obdobju. Verjetno so eni in drugi izdelali ustrezne strokovne analize.

Vsi so si enotni, da bi se morali Slovenija in njena obrambna moč čim bolj približati natovskim standardom še pred pristopom v to obrambno zvezo. To približevanje naj bi se kazalo v skladnosti slovenskega obrambnega sistema in Slovenske vojske z vojaško doktrino in organiziranostjo ter opremljenostjo vojska, ki sestavljajo NATO.

Na voljo so podatki Mednarodnega inštituta za strateške študije iz Londona, ki so objavljeni v *The Military Balance 1993–1994*. Analiza nekaterih pomembnih podatkov in primerjava izsledkov te analize z znanimi podatki o zmogljivostih Slovenske vojske kaže, da bo morala država Slovenija dokaj globoko poseči v žep svojih državljanov, da bi se mogla približati vhodnim vratom v NATO.

Ne bi bilo korektno, če bi analiza zajela vse države NATA, zato so izbrane tri

* Diplomant Šole nacionalne obrambe, publicist.

¹ Minister za obrambo Janez Janša na parlamentarnem odboru za obrambo in drugih javnih nastopih; sekretar parlamentarne odbora za obrambo Zoran Klemenčič. Delo z dne 22. 1. 1994.